

Provincie aan zet

Met de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming per 1 januari 2017, zijn een aantal taken die voorheen bij het Rijk lagen naar de provincies overgegaan. Iedere provincie zal een natuurvisie op moeten stellen. Ook nieuw is dat provincies verplicht zijn om maatregelen te nemen om een 'gunstige staat van instandhouding' van soorten te realiseren. Deze plicht tot actieve soortenbescherming betekent dat provincies naast het verbieden van zaken die schadelijk zijn voor soorten via regels en geboden dus ook actie moeten ondernemen om soorten die er slecht voor staan te helpen. Dit kan bijvoorbeeld door de aanleg van nieuwe natuurgebieden of verbindingen tussen gebieden, maar bijvoorbeeld ook door nestgelegenheid te creëren in de bebouwde omgeving et cetera. Een groot voordeel van deze actieve soortbescherming is dat ook de regels minder snel zullen knellen. Als soorten er immers goed voorstaan, kunnen ze ook beter tegen een stootje. Dit komt het draagvlak voor natuurbescherming ten goede.

Nu de provincie een grotere rol heeft op het gebied van natuur, is het ook belangrijk dat die rol op een goede en ambitieuze manier wordt ingevuld. In de aanloop naar de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming, heeft de provincie Zuid-Holland hier nog weinig blij van gegeven. Er werd toen namelijk gekozen voor een 'beleidsneutrale' omzetting van het bestaande beleid vanwege het gebrek aan tijd. Daar valt op zich iets voor te zeggen: beter een zorgvuldig proces om tot een goed en ambitieus geactualiseerd beleid te komen dan iets meer tijd vergt, dan snel tot een gebrekking nieuw beleid komen. Sinds kort is de provincie dan ook begonnen met een traject om het nieuwe natuurbeleid vorm te gaan geven. De NMZH is met de provincie in overleg over de rol die de natuurorganisaties hierbij kunnen en willen krijgen. De NMZH vindt het belangrijk dat de gezamenlijke inbreng van alle Zuid-Hollandse natuurorganisaties daarbij betrokken gaat worden, want alleen op die manier kan draagvlak voor het beleid verkregen worden. Het is op dit moment nog niet duidelijk hoe hier invulling aan gegeven gaat worden, maar de NMZH maakt zich in ieder geval hard voor ruimte in het proces voor inbreng vanuit het gehele netwerk van Zuid-Hollandse natuurorganisaties.

Proef Slikken van Voorne. Potentie, gebruik en mogelijke verstoring van steltlopers (een samenvatting)

door Tom van Wanum

Eind februari 2016 werd ik benaderd door Onderzoeksbureau Altenburg en Wymenga.

In opdracht van Rijkswaterstaat was dit bureau begonnen met onderzoek naar wadvogels op de slikken van Voorne. Doel van het onderzoek was nagaan of en hoeverre vogels en kitesurfers in het gebied kunnen samengaan.

Toen ze vernomen hadden dat wij de Westplaat al bijna 40 jaar tellen, wilden ze graag gebruik maken van deze tellingen. Uiteraard heb ik hen de lijsten doorgestuurd. Eind november vorig jaar heb ik het voorlopige rapport ontvangen waar het onderstaande een samenvatting van is. In dit rapport worden verzamelde gegevens uit het eerste onderzoeksjaar (2016) gepresenteerd. Het zijn daarmee voorlopige resultaten en de conclusies zijn indicatief. In het komende jaar (2017/2018) wordt dit aangevuld.

Aanleiding

In 2008 is het ondiepe zeegebied voor de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Deltakust aangewezen als het Natura 2000-gebied Voordelta. De Voordelta valt daarmee binnen het Europese Natura 2000-netwerk van natuurgebieden waarin specifieke plant- en diersoorten en hun leefgebieden zijn beschermd. In het Natura 2000-beheerplan Voordelta (2008) zijn de staat en ontwikkeling van de aangewezen Natura 2000 natuurwaarden van dat moment aangegeven en zijn voor deze waarden instandhoudingsdoelen geformuleerd. In dit Beheerplan Voordelta is tevens uitgewerkt welke maatregelen er nodig zijn om het gebied te beschermen en hoe het niveau van de instandhoudingsdoelen van de aangewezen natuurwaarden verkregen en/of behouden kan worden. Naast maatregelen om de beschermde soorten in stand te houden,

bevat het Beheerplan Voordelta de maatregelen om te voldoen aan de natuurcompensatie die nodig is voor de aanleg van Maasvlakte 2. Voor een aantal aangewezen natuurwaarden van de Voordelta ('permanent overstroomde zandbanken', grote stern, visdief en zwarte zee-eend) zijn compenserende maatregelen genomen die ook in het Beheerplan Voordelta (2008) zijn opgenomen.

Het Natura 2000-beheerplan Voordelta heeft een eerste looptijd gehad van 2008 tot en met 2014. Vervolgens is er in 2013 een evaluatie uitgevoerd om te bepalen hoe het de zes jaar daarvoor met de natuurwaarden in de Voordelta ging en om vast te stellen of de twee maatregelen uit het eerste beheerplan effectief zijn geweest (Onderzoek van Royal HaskoningDHV). Op basis van deze evaluatie is vervolgens voor de periode 2015-2021 een nieuw beheerplan opgesteld (Natura 2000-beheerplan Voordelta 2016).

Slikken van Voorne

Binnen het Natura 2000-gebied Voordelta vormen de Slikken van Voorne een belangrijk intergetijde gebied voor vogels die leven van bodemdieren. Daarnaast is dit een belangrijke hoogwatervluchtplaats, zowel voor steltlopers als andere watervogels die bij laag water op de slikken foerageren. Voor een aantal bodemdieretende vogelsoorten (bergeend, scholekster, bontbekplevier, drieteenstrandloper en wulp) is de Voordelta in de afgelopen periode 2008-2014 een vast leefgebied met min of meer stabiele aantallen. Echter, een deel van de vogels die foerageren op de Slikken vertoont een afname in aantallen (rosse grutto, tureluur, bonte strandloper, kluut, steenloper, pijlstaart en zilverplevier). Ten opzichte van de eerder geformuleerde instandhoudingsdoelen liggen de aantallen die van het gebied gebruik maken daarom niet meer op het gewenste niveau. Met andere woorden: van deze soorten zijn de aantallen lager dan men oorspronkelijk gedacht had dat er zouden zijn.

Dit leidde tot de vraag wat hiervan de oorzaak kon zijn en of er sprake is van verstoring door bijvoorbeeld de kitesurfers.

Naar aanleiding van de evaluatie van het Beheerplan Voordelta is er de behoefte ontstaan om meer inzicht te krijgen in het gebruik van de rust- en foerageergebieden van de Slikken van Voorne door vogels als er tegelijkertijd in de omgeving van deze gebieden ook kitesurfers actief zijn. In dit onderzoek wordt specifiek gekeken naar de bodemdiereters die bij laag water foerageren op de Slikken van de Voordelta: de rosse grutto, kluut, zilverplevier, bonte strandloper, tureluur, bergeend, scholekster, wulp en drieteenstrandloper. Voor de steenloper zijn de aantallen op de Slikken van Voorne erg laag omdat ze op andere locaties binnen de Voordelta foerageren (strekdammen et cetera). Om deze reden wordt de steenloper niet meegenomen in dit onderzoek.

De proef Slikken van Voorne richt zich op de vraag of en onder welke condities kitesurfen in de nabijheid van de rust- en foerageergebieden mogelijk is. Hierbij wordt gekeken naar:

1. het korte en lange termijn gebruik van de Slikken van Voorne door vogels
2. welke factoren dit gebruik kunnen verklaren
 - a. voedselbeschikbaarheid
 - b. verstoring
 - c. externe invloeden
3. de verspreiding van vogels in relatie tot aanwezige kitesurfactiviteit;
4. de koppeling met het onderzoek naar het nalevingsgedrag van kitesurfers.

Deze derde onderzoekscomponent richt zich op het naleefgedrag van de toegangsbeperkingen voor de rustgebieden Hinderplaat en Slikken van Voorne. Dit wordt uitgevoerd door de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid en wordt opgenomen in dit rapport.

Kitesurfers

Ontwikkelingen in vogelaantallen en verklarende factoren

Landelijke trend

Voor de tureluur en scholekster lijkt de huidige situatie op de Slikken van Voorne niet op orde. Hoogstwaarschijnlijk wordt deze negatieve trend van scholekster en tureluur echter sterk bepaald door externe oorzaken van buiten de Delta, wat terug te zien is in de landelijk afnemende trend.

Voedselbeschikbaarheid.

De voedselbeschikbaarheid voor vogels is in principe hoog genoeg, al is er weinig variatie en lijkt het aantal schelpdieren af te nemen. De hoge biomassa van de veelkleurige zeeduizendpoot en de slijkgarnaal op de Slikken van Voorne kan echter wel de toename in het aantal rosse grutto's, wulpen, bergeenden, bonte strandlopers, bontbekplevieren en drieteenstrandlopers van de laatste jaren verklaren. Op basis van de aantalsontwikkelingen lijkt de huidige situatie op de Slikken van Voorne genoeg draagkracht te bieden voor de rosse grutto, bonte strandloper, wulp, bergeend, bontbekplevier en drieteenstrandloper.

De nieuw gevormde plaat (de tellers noemen die de schelpenbank) voor het Slufterstrand heeft op dit moment geen waarde als foeragegebied voor bodemdieretende vogels.

Mogelijke combinatie van voedselbeschikbaarheid en verstoring

Ook voor de kluut lijkt er genoeg voedsel in de huidige situatie beschikbaar te zijn. De kluut vertoont echter wel sterke fluctuaties in aantallen, wat mogelijk kan duiden op sterke fluctuaties in de voedselbeschikbaarheid voor deze soort, maar wat ook kan voortkomen uit de landelijk trend. Gegevens over de voedselbeschikbaarheid door de tijd heen en op de Kwade hoek (waar de kluut in hogere aantallen voorkomt) kunnen hier meer inzicht over geven.

Op basis van dieetkeuze en voedselbeschikbaarheid zou ook verwacht worden dat de zilverplevier het goed doet in de huidige situatie op de Slikken van Voorne. Bij de zilverplevier is echter sprake van een (lichte) afname op de Slikken van Voorne en een toename op de Kwade hoek. Kennelijk leiden ontwikkelingen daar tot hogere draagkracht. Een vergelijking tussen de voedselbeschikbaarheid en verstoring op de Slikken van Voorne en de Kwade hoek en simultane tellingen in beide gebieden zouden zeer interessant zijn en inzicht bieden in onderliggende patronen.

Verstoring

Zilverplevier

Dit is een eerste rapportage in een tweejarig onderzoek, en het onderzoek naar verstoring zal worden voortgezet. Op dit moment zijn er geen directe aanwijzingen dat het huidige gebruik door kitesurfers een belangrijke oorzaak is van de relatief lage aantallen van sommige soorten steltlopers. Dit is echter nadrukkelijk een voorlopige conclusie. De vogels lijken te anticiperen op de verschillende zones en het gedrag van de kitesurfers. Kitesurfers die overtredingen begaan, veroorzaken meer verstoring dan kitesurfers die zich aan de zones houden. Dit onderschrijft ook het belang van het rust- en foerageergebied Slikken van Voorne. Naleving en handhaving is om die redenen belangrijk. Vogels komen na verstoring weer terug op ongeveer dezelfde plek. Verwacht wordt dat dit niet leidt tot effecten op instandhoudingsdoelen. De verschuivingen van rosse grutto's en scholeksters langs het strand van Oostvoorne onder invloed van verstoring, duiden echter wel op dichtheidsafhankelijke reacties. Of dit effect heeft op instandhoudingsdoelen, is moeilijk te zeggen. Verstoring door wandelaars op het strand van Oostvoorne speelt hierin ook een grote rol.

Naast kitesurfers, zijn wandelaars en waterscooters ook een bron van verstoring en ook hiervoor geldt dat naleving en handhaving van de regels van belang is om de rust te waarborgen op de Slikken van Voorne.

Aandachtspunten

Aandachtspunten waar het komende jaar rekening mee gehouden kan worden:

- Meer gegevens verzamelen door middel van het verstoringsonderzoek van verstoringsafstanden van alle soorten met nadruk op zilverplevier en kluut;
- Mogelijke vergelijking van voedselbeschikbaarheid en rust op de Slikken van Voorne en Kwade hoek omdat er veel uitwisseling tussen de gebieden lijkt plaats te vinden (simultane tellingen en macrofauna bemonstering);
- Trends in de gaten houden van de vogelsoorten die nu op, net boven of net onder het ISD zitten.
- Meer gegevens verzamelen over de verstoring van wandelaars (met honden) en waterscooters en dan met name langs de grenzen van het afgesloten gebied Slikken van Voorne

en het Slufterstrand.

- Laagwatertellingen in relatie tot kitesurfactiviteit binnen een maand uitvoeren afhankelijk van de seizoenspiek per soort vogel in de windrange 3-6 Bft.
- Droogvalduur en sedimentcondities worden in kaart gebracht in relatie met vogelverspreiding.

Wetlandwachten

door Jan Snoeij

Mijn naam is Jan Snoeij. Toen mij gevraagd werd om een stukje te schrijven wat voor functie een Wetlandwacht uitoefent, werd mij duidelijk dat wij een onmisbare schakel zijn voor het beschermen van vogels in hun wetland. Als Wetlandwacht van de Voordelta ben ik de oren en ogen van Vogelbescherming. Ik monitor de vogels in het gebied, ik meld en fotografeer verstoringen, zoals onder andere het betreden van verboden gebied en de kitesurfers.

Wat doet een Wetlandwacht?

Wetlandwacht

Voor de bescherming van wetlands werkt Vogelbescherming Nederland samen met een effectief systeem van vrijwilligers: het netwerk van Wetlandwachten. De ongeveer 85 Wetlandwachten in Nederland fungeren als ogen en oren in het veld. Ze houden 'hun' wetland in de gaten en ondernemen actie als er bedreigende ontwikkelingen voor de natuur zijn. Verder stimuleren ze lokale en regionale beschermingsactiviteiten waar mogelijk. Wetlandwachten hebben vaak veel kennis van vogels en hun leefomgeving en van het natuurgebied waar zij actief zijn.

U kunt contact opnemen met de Wetlandwacht over ontwikkelingen in het desbetreffende natuurgebied, die relevant zijn voor vogels.

Mijn werkgebied: de Voordelta (Natura 2000).

Deze delta strekt zich uit van het westen van de Haringvlietdam tot aan de slufteer bij de Maasvlakte.

Momenteel zijn we bezig met een monitoring van het gebied gedurende drie jaar (2016-2018) om in kaart te brengen of er verstoring optreedt van kitesurfers, motorcrossers en wandelaars met of zonder honden.